

Edicija DRAGULJI LAGUNE

1. SAMARKAND, Amin Maluf
2. CRVENI ŠATOR, Anita Dajamant
3. ZAKON ČUTANJA, Mario Puzo
4. ČOVEK I DEČAK, Toni Parsons
5. DEVOJKA SA BISERNOM MINĐUŠOM, Trejsi Ševalije
6. BIBLIJA OTROVNE MASLINE, Barbara Kingsolver
7. KADA SI OTIŠAO, Megi O'Farel
8. NIKOM NI REČI, Harlan Koben
9. OGNJENA KAPIJA, Stiven Presfild
10. CARICA, Šan Sa
11. LOVAC NA ZMAJEVE, Haled Hoseini
12. AVANTURE NEVALJALE DEVOJČICE, Mario Vargas Ljosa
13. KOLIBA, Vilijem Pol Jang
14. RINGIŠPIL, Jelena Bačić Alimpić
15. SEDAM SUNACA I SEDAM LUNA, Žoze Saramago

DRAGULJI LAGUNE

CARICA

Š A N S A

Prevela sa francuskog
Jelena Stakić

Laguna

Naslov originala

Shan Sa

IMPÉRATRICE

Copyright © Éditions Albin Michel S.A. 2003.

This book is published by arrangement with Literary Agency
„Agence de l' Est“.

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

EDICIJA DRAGULJI LAGUNE

KNJIGA BROJ 10

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

CARICA

Prvo poglavlje

Beskonačno dugi meseci, neprovidni svet, potmula tutnjava, kovitlaci, potresi. Retki su bili trenuci počinka; s čelom uz kolena, rukama obavivši glavu, razmišljala sam, osluškivala, želela da me nema. Ali život je bio tu, kao providni biser, kao zvezda koja se polagano okreće oko sebe. Bila sam slepa. Moje su oči bile uprte u taj drugi svet, to drugo postojanje koje se povlačilo iz dana u dan. Boje su mu bile ugašene, slike se brkale. Tištala su me nemoćna prisećanja, pekla melanholija. „Ko sam?“, upitala sam Smrt koja je čučala uz moja stopala. Ona je zarežala i nije odgovorila.

Gde sam? Čula sam smeh, glasove koji govore: „Sigurno će biti dečak, gospodar. Pomera se. Nosi bes u sebi.“

Nije važno ko sam. Već mi je dodijala ova ogromnost. Dodijalo mi je da se nadam, da čekam, da budem to što sam – središte sveta.

Hujanje vetra me je smirivalo. Slušala sam romorenje kiše. Na mom nebu na kom se sunce nikad ne diže, čula sam pevanje jedne devojčice. Njen umilni i nevini glas me je uljuljkivao. Moja sestra, a ja sam se pribojavala da je ne

snađe neka velika nesreća. Nečija ruka pokušala je da me pomiluje. No razdvajao nas je neki zid. Majko, senko što se ocrtava na unutrašnjem zidu moje misli, znate li da sam ja starac osuđen da boravim u tamnici vaše ploti?

Na dnu jezera, u vodama sepija-boje, obrtala sam se oko sebe, sklupčavala se, protezala, izvodila piruete. Iz dana u dan moje je telo nadolazilo, bivalo mi sve teže, gušilo me. Želela sam da budem vrh igle, zrno peska, odblesak sunca u kapi vode, a postajala sam plot koja se rasprskava, planina nabora, krv, morsko čudovište. Neki dah me je izdizao i ljuljao. Bila sam razdražljiva. Žestila sam se na samu sebe, na ženu koja je bila moja tamničarka, na Smrt – svoju jedinu prijateljicu.

Čekali su me. Čula sam kako šapuću da će se dečak zvati Svetlost. Od jeke priprema nisam mogla da meditiram. Govorilo se o odeći, pelenama, svetkovinama, dojiljama – debelim, belim, krepkim. Bilo je zabranjeno izgovarati moje ime, iz straha da se demoni ne dočepaju moje duše. Čekali su me da otpočnem tamo gde su se njihove sudbine zaustavile. Sažaljevala sam ta revnosna, prijatna, pohlepna bića. Ona još nisu znala da ću razoriti njihov svet kako bih izgradila svoj. Nisu znala da ću doneti izbavljenje kroz plamenove, kroz led.

Jedne noći sam se trгла. Vode su ključale. Pomamni talasi razbijali su se o mene. Šćućurena, borila sam se protiv straha usredsređujući se na disanje, na bol koji me je čupao. Povlačenje plime ubacilo me je u neki uski prolaz. Klizila sam između stena. Telo mi je krvarilo. Koža mi se kidala. Glava pucala. Stegla sam pesnice da ne bih zaurlala.

Neko me je povukao za noge i pljesnuo po zadnjici. S glavom naniže, izrigala sam plač. Umotali su me u neku tkaninu koja me je grebla. Čula sam zabrinut glas nekog čoveka: „Dečak ili devojčica?“

Niko nije odgovarao. Čovek me je dograbio i pokušao da pocepa tkaninu.

Prekinulo ga je jecanje neke žene:

„Još jedna devojčica, gospodaru.“

„Ah!“, uzviknu on pre no što će briznuti u plač.

Desetak žena bdelo je nad mojim rašćenjem. Tri dojkinije su se smenjivale da gase moju žeđ. Moj prohtev za jelom bio je zastrašujući. Već sam umela da se smejem. Moje oči, krupni crni biseri, kolutale su u dupljama. Danonoćno sam gledala svet i nisam htela da zaspim. Moj nemir je zabrinjavao majku, koja je pozvala u pomoć monahe egzorciste. Ali niko nije uspevaio da otera demona koji je boravio u meni.

Na kraju su mi dosadila njihova strahovanja. Pod tankom zavesom protiv komaraca pravila sam se pospanom kako bi me ostavili na miru, a jedna žena je pevala ljuljajući moju kolevku. Druga je mahala lepezom da otera retke leteće insekte koji su uspeli da se uvuku u ovaj namirisani svet. Sklopljenih kapaka, puštala sam svoju misao da izleti kroz prozor.

Kraljevstvo kojim je moj otac vladao kao neprikosnoveni gospodar delilo se na dva dela. Prednje odaje bile su namenjene muškarcima. Upravnici, sekretari, računovođe, kuvari, skutonoše, sobari, štitonoše, stražari, lakeji počinjali su da posluju u osvit dana. Činovnici i vojna lica primali su zapovesti i odlazili na konjima. Čete vojnika vežbale su po ceo dan u jednom bočnom dvorištu. Ovaj muški svet

zaustavljao se pred purpurnim dverima iza kojih je počinjao gineceum. Iza visokog zida boje snega živele su stotine žena – stare, mlade, devojčice. Nosile su punđe s utaknutim cvetovima, kolutove od žada uvezane u svilene pojaseve. Ove, osme godine Ratničke vrline,* moda je davala prednost svetlim ranoprolećnim bojama, te su haljine bile žute kao šafran, zelene kao lišće narcisa, ljupko ružičaste kao trešnje, karmin kao odblesak sunca u jezerima. Čistačice, sluškinje, učiteljice, upravnice, garderoberke, pevačice, igralice, koračale su polagano i govorile tiho. Ustajale su u zoru, kupale se u sumrak. Bile su cvetovi u bašti mog oca, i rascvetavale su se da bi doprinele lepoti jedne jedine osobe.

Majka se oblačila jednostavno. Njeno kašljucanje bilo je naredba, pogled zapovest. Bila je prirodno elegantna. Moda je prolazila poput leptira što odleprša, a majka je zadržavala večno proleće. Njen klan Jang iz oblasti Hong Nonga bio je jedna od trideset najotmenijih porodica u carstvu. Kći, bratanica i sestra velikih ministara, rođaka carskih supruuga, bliska srodnica cara i princeza, majka je nosila dostojanstvenost kao komad nakita, kao ogrtač, kao oreol. Darivala je manastire i delila hranu prosjacima. Vatrema budistkinja, držala se vegetarijanskog načina ishrane i bila ravnodušna prema metežu prostog sveta. Prepisujući sutre negovanim rukopisom, sanjala je da se pridruži kraljevstvu Vrhunske radosti Bude Amide, Onoga koji baca bezbrojne zrake.

Majka je bila hladna, istančana, mirna. Njena odsečna i neprozirna blagost podsećala me je na okruglu ploču od žada koju su okačili iznad moje kolevke. Želela sam je. Čekanje mi je unosilo nervozu. Pojavljivala se s vremena na vreme, posle nekoliko dana odsustvovanja. Kad bi došla, od njenog dugačkog svilenog šlepa i beskrajnog šala drhtale su zavese

* 625. god. naše ere.

u mojoj sobi. Tlo što su ga ljubile njene papuče mrmljalo je od uživanja. Pre nje je stizao njen parfem. Mirisao je na sunce, sneg, istočni vetar, cvetne čašice pune sreće.

Nikad me nije uzimala u naručje, nego se zadovoljavala da me gleda izdaleka. Ja sam nju gutala očima. Njene usne su bile dve purpurne laticice. Lice bez ijedne dlačice, glatko poput ogledala. Njene oči, ispod obrva obrijanih i ponovo iscrtanih u obliku zrikavčevih krila, odavale su razočaranje. Ona je želela dečaka.

Narovi su se rasprsi u cvetove i leto je stiglo. Sto dana mog postojanja bilo je prilika za slavlje. Majka je dala da se otvori paviljon nasred jezera i okupila svoje otmene prijateljice i rođake na velelepnoj gozbi.

U dvorani okruženoj ljeskavom vodom, prelazila sam iz ruku u ruke. Milovali su me, laskali mi. Sluškinje su se penjale stepenicama i odlagale poklone. Jedna gospa mi je darivala par narukvica sa smaragdima. Bila je ubeđena da moje blistave crne oči izražavaju inteligenciju. Druga je naredila da se na srebrnom poslužavniku donese devet zlatnih poluga, govoreći da moje široko čelo predskazuje budućnost u znaku bogatog i srećnog braka. Treća mi je poklonila devet truba brokata. Govorila je da moj prav nos, bucmasti obrazi, okrugla usta najavljuju izuzetnu plodnost: rodiću nekoliko dečaka.

Majka je bila zadovoljna. Na njen znak glavom, razmotali su svileni tepih nasred trpeze, oslobodili me povoja i stavili da sedim. Sluškinje su razbacale desetak predmeta. Zaboravila sam na taj skup bleđih i bogato iskićenih žena, odabrala jednu sjaktavu igračku i pokušala da je uzmem. Začulo se mrmljanje i jedna žena je protumačila:

„Nije odabrala ni kutiju s pomadom Lepote, ni žad Otmenosti, ni flautu Muzike, ni knjigu Mudrosti, ni pero Poezije, ni računaljku Trgovine, ni brojanice Duhovnosti. Draga moja rođako, budućnost vaše kćeri biće vrlo osobena. Stvarno je šteta što nije dečak.“

„Zaista, visosti, to je velika šteta“, ponovila je druga žena.

„Ma hajte, ne treba se žalostiti zbog toga“, uzviknuo je neko zvučnim glasom punim gordosti. „U naše doba žene su sposobne za hiljadu podviga. Nekada je velika princeza Sunce Pinga pala u borbi za svog oca Uzvišenog Suverena. Na njenoj sahrani, Njegovo veličanstvo je naredilo da trube trube i bubnjaju bubnjevi, što su počasti namenjene muškarcima. Tvoja kći ima ispučeno čelo da primi nebeski dah, blistave zenice, čvrstu vilicu, pune usne, i ona je dotakla mač svog oca. Divno! Draga moja, odsad je oblači kao dečaka. Pruži joj obrazovanje dostojno njene odlučnosti. Kći jednog generala voli zapovedanje. Vidim je kao gospodaricu jedne otmene ratničke kuće!“

Uskoro sam osetila potrebu da idem prema ljudima umesto da ih dočekujem u svojoj kolevci. Pošto nisam mogla da se držim na nogama, puzila sam. Jedan korak prema nepoznatom iziskivao je usklađeni rad svih mojih mišića. Očiju uprtih u neki predmet, načuljenih ušiju, usta otvorenih da ispuštam nečujne urlike, podizala sam jednu ruku, jednu nogu, zasecala se u svet.

Neki bradat čovek naginjao se prema meni. Obavijen svilenim ogrtačem postavljenim samurovinom, činilo se da dolazi izdaleka. Videvši ga, čula sam galop konja, zveckanje oružja, zavijanje vetra, razuzdano stenjanje kurtizana. Od njegovog zverskog zapaha sam drhtala. Njegovi grubi poljupci parali su mi obraz.

Posmatrala me je neka devojčica. Očarale su me njena ružičasta put, čiste crte, čvrste noge, tamne dužice, drveni patak kog je vukla za sobom. Pošto je sve razgledala uzduž i popreko, stavila je jedan prst u moju ruku i ja sam ga stezala dok ona nije pocrvenela i zaplakala. „Ne nanosite bol svojoj sestri“, rekla mi je dojkinja. Nije znala da će me kasnije, kao i u tim danima nevinosti, Velika Sestra moliti da budem njen dželat.

Devete godine Ratničke vrline, car je abdicirao u korist svog sina. Dvanaest meseci kasnije, novi suveren opozvao je mog oca iz otmene provincije Jang, gde je bio na zadatku, i imenovao ga za opunomoćenog guvernera provincije Li u kojoj je upravo bio ugušen ustanak princa Li Sjao Čanga.

Imala sam dve godine. Spoticala sam se između drvenih sanduka, kočija pokrivenih nauljenim platnom i nisam znala za bol oca prognanog s Dvora. Konji i volovi odmicali su beskonačnim putem koji je bežao prema horizontu. Kroz prorez na prozoru kola gutala sam svet. Napolju su se boje nabirale, razvijale, uvijale od truckanja. Videćemo se mi još, Dugi Miru, moj rodni grade!

Šljunčani put me je držao budnom. Prešli smo preko neke prostrane ravnice čija se neplodna zemlja beše raspukla pod suncem. Čopori dece u dronjcima padali su ničice dok smo prolazili. Čudila sam se postojanju tako mršavih i prljavih stvorenja. Majka je naređivala da se dele lepinjice, hleb, još vrele loptice pirinča.

Mučila su me neka pitanja. Po čitav dan zapitkivala sam odrasle:

„Šta je to glad? Zašto polja moraju da se obrađuju? Šta je to žito? Kako se pravi hleb?...“

Posle mesec dana putovanja, karavan je zašao u maglovite planine. Staza je bila uklesana u litice, a dole je reka Đa

Ling grmela razbijajući se o škrbavo stenje. Na vrhovima su se ukazivale tvrđave, vojne postaje su otvarale ograde pred nama. Carski vojnici, prosti ljudi, pili su iz okrnjenih zdela i prstima kidali goveđe butove. Uveče, oko logorskih vatri, pevali su i udarali u bubnjeve. Golih prsa, igrali su i borili se drvenim sabljama. Mesec je odskočio. Zaspala sam slušajući riku tigrova. Svanula je zora. Ptice su uzletele tragajući za suncem. Njišući se s lijane na lijanu, majmuni su bežali od svetlosti ispuštajući prodorne krike. Zašto se nebo crveni? Zašto su drveta nepomična? Zašto lađari prave ureze na licu? Okrvavljeni, dizali su sidro i bacali se u bujicu.

Okačila sam kaveze s pticama pod strehe. Zacvrkotali su crvendaći, vuge, kanarinci. Kanarinca sam pustila na jezerce, sive ždralove u travu, paunove u grmlje kamelije. U našoj novoj kući nameštaj je puštao korenje, zavese su nicala, mačke i psi su se svađali oko teritorija.

Dojkinja me je oblačila kao tatarskog dečaka. S plavim turbanom na glavi, u kožnim čizmama, u smaragdnoj tunici tesnih rukava sa zlatnim vezom na orukavlju, teturala sam se poput pijanca i arlaukala vojničke pesme.

Četiri godine, dijamantski uzrast. Slobodna. S rukama u vazduhu, letela sam. Novi vrt je bio prostran park, kontinent. Leto je stizalo, bregovi su se osipali, nebo isparavalo, život se usporavao. Čučnuvši, posmatrala sam mravlje karavane ispod drveta. Otresala sam se svojih pratilja bežeći u bambusovu šumu. Uveče sam odbijala da spavam i sve do svanuća postavljala pitanja:

„Zašto žaba ima tako velik trbuh? Zašto komarci beže od trave koju palimo u bazenčićima? S kim zvezde igraju

žmurke? Zašto je mesec čas okrugao, čas mršav? Zašto svici nose majušne fenjere?“

Majka se uplašila što ja neprestano razmišljam. Naredila je da dovedu nekog lutajućeg kaluđera, čuvenog zbog svog opažanja sveta. Kaluđer joj je zajamčio da u mom telu nema zlih duhova, pohvalio moju inteligenciju i objavio da je moj poziv duhovni. Četvrte godine Čistog posmatranja, moja baka po majci napustila je ovaj svet. Majka me je pitala želim li da budem porodični izaslanik i ispunim obrede žalosti u jednom manastiru i molim se za spas prečasne pokojnice. Imala sam pet godina. S radošću sam prihvatila predlog. Otac je bio moj idol. Reč „izaslanik“ ispunila mi je srce ponosom, jer bih konačno i ja postala važna kao guverner šest okruga sa četrdeset hiljada duša.

Ispod utvrđenoga grada tekla je reka. Talasi su izdizali jedrenjake u nebo. Iz luke se videla planina Crni zmaj. Na strmim liticama, stotine paviljona zaklanjale su ulazak u budističke pećine pune kipova, ukrašene freskama. Posle putovanja brodom, jedna služavka me je ponela na leđima te sam se tako popela strmim stepenicama, prešla preko mosta okačenog na upletene konopce koji se ljuljao iznad jedne doline, i ušla u Manastir Čiste samilosti koji je visio između neba i zemlje.

Izgubila sam prezime i ime, i sad se zvala Svetlost Praznine. Nisam znala kako da razvežem pojas. Noću sam se budila izvikujući imena svojih dojkinja. Nedostajale su mi njihove dojke. Pipkala sam po ležaju, sisala pokrivač. Ne nalazeći ni saten njihove puti ni kvržice njihovih bradavica, plakala sam.

Majka nije dolazila. Prepustila me je Budi. Svakoga dana vrebala sam na ulazu u manastir hoće li se pojaviti neko

poznato lice. Na put koji se polagano uspinjao, zajedno sa sumrakom padalo je lišće.

U manastiru, čuvenom u celoj južnoj Kini, okupilo se preko hiljadu kaluđerica. Za moje obrazovanje bila je zadužena Čista Inteligencija. S dvadeset godina, njeno mišićavo telo mirisalo je na zeleni čaj, njena brižljivo izbrijana lobanja imala je glatkoću belog lotosovog cveta. Ona me je kupala, trljala moj veliki trbuh i mršave noge. Odgovarala je na moja pitanja i uvodila me u čitanje. Naučila me je da se umivam, da se oblačim, da savijam svoj pokrivač, da pevam melodije njene zemlje.

Čistila sam dvorište zamahujući bambusovom metlom većom od mene. Pentrala sam se na oltare i brisala prašinu s lica Budâ i nebeskih kraljeva. Pored jednog vodopada tukla sam odeću velikim oblutkom. Op služivala sam stariće. Jednima, vrlo umornim, nameštala sam jastuke, nosila vedrice, drugima, već razmaženim, služila sam kao raspirivač sećanja. Izjutra, sa čančetom u ruci, zavodila sam bogate posetiteljke i navodila ih da dreše kesu. Izvečeri, kad se pogase svetla, na opšti zahtev priređivala sam veliku predstavu. Ponavljajući prizore koje sam posmatrala tog dana, glumila sam gradske pomodarke, naše preponizne nastojnice i ogorčenoga Budu. Ispod pokrivača su kuljali smeh i pohvale. Uživala sam u svojoj slavi izigravajući skromnost.

Moja najbolja prijateljica zvala se Zakon Praznine. Bila je to jedna sasvim bela koza koja me je pratila u mojim grozničavim radnjama. Dok sam tumarala po hramovima, pričala sam joj o životu princa Sidarte i divotama čiste Zemlje. U dubini šume, služeći se granom s drveta, davala sam joj časove pisanja. Kad sam bila žedna, skliznula bih među njene noge. Nudila mi je vime puno mleka.

Pitala sam je: „Da li te je to Buda poslao da bdiš nada mnom?“ U zlatnim dužicama Zakona Praznine bilo je dobrote koja je nedostajala ljudima. Njeno kovrdžavo runo bilo je pergament ispisan neizbrisivim rečima. Njeni papci, rasprsnute stene, gazili su istoriju sveta. Jednoga dana, zaspala sam ispod kipa nekog bodisatve. Probudila me je ližući mi lice. Noć je zavladala nebom. Kasnila sam na večernju molitvu. Ustavši, primetila sam odsjaj osmeha na njenoj gubici.

Zakone Praznine, da li si ti neka inkarnacija Bude?

Porodična kuća je iščilela, kao san.

Planina je disala. Planina je bila tužna, planina je bila zadovoljna. Planina se razmetala svojim snežnim krznom, svojim haljinama od brokata, svojim ogrtačem od magle, raskošnim, rastrošnim. Kad bi se spustio sumrak – oker, žut, crn, nebo se otvaralo okomito. Kad bi se veče diglo iz dolina, otkrivale su se zvezde. Legala sam u travu. Crvena, plava, zelena, svetlucava, kratkoveka, svaka zvezda bila je tajanstveni spis, a nebo sveta knjiga. Prolazila su godišnja doba, oblaci odlazili nikad se ne vraćajući. Na drugoj strani doline, na obroncima jedne litice, viseći nad ponorom, radnici su danonoćno klesali. Rekli su mi da je car dao veliki prilog da se podigne najveći Buda na zemlji.

Mesec je rastao i opadao. Dani, tačke, krugovi prometali su se u iskošene karaktere čiji se smisao više nije raspoznavao. Posmatrala sam protok vremena gledajući Budu koji se materijalizovao pod udarcima gvozdenih pijuka. Planina je otkrivala njegovo lice nežnog pogleda, tajanstvenog osmeha, opuštenih ušnih školjki. Gubilo je krutost, a pojavljivalo mu se i telo. Njegova nabrana haljina počinjala je da leprša na vetru. Ptice su kružile oko njegovih kolena i ispuštale prestrašene krike. Njegovi gležnjevi su se odvojili od stene.

Nokti na njegovim nogama su se zaoblili. Zanemela sam od zapanjenosti: iz ništavila je iskrslalo božanstvo!

Jednog jutra, u prijemnoj dvorani, srela sam majku i nje-
ne pratilje. Ugojila se. Dojke su joj kipele. Bila je brižljivo
našminkana, kosu je visoko podigla, a njena izvezena haljina
me je zaslepila. Rekla mi je da je otac postavljen za guvernera
daleke provincije Jing i pitala me da li bih želela da pođem
s njim ili da ostanem u manastiru.

Moja radost je utrnula. Dala mi je na znanje da ako
pođem, neću više videti planinu, a ako ostanem, zauvek ću
izgubiti porodicu. Iste večeri žestoka oluja protresla je mana-
stir. Grmljavina je tutnjala, a zemlja podrhtavala. Jedno gro-
mom pogođeno drvo srušilo se ispred spavaonice. Izluđene
devojke su počele da se mole. Zgrčena na ležaju, sa šakama
preko ušiju, odnjihala sam se u drugi jedan svet. Tmina me
je usisavala, nikad se nisam osetila toliko usamljeno. Plašila
me je pomisao da ću proživeti godine ne videći majku. Pre-
plakala sam celu noć.

Pre polaska, Čista Inteligencija mi je uručila kutiju sa
stvarima koje sam joj bila poverila kad sam stigla. Vezala
sam oko vrata ogrlicu od bisera i žada, okačila o uši naušni-
ce, i navukla tri zlatne narukvice. Sva očajna, ustanovila sam
da su se nabrana suknja, svilena košuljica, purpurno rublje
skupili. Porasla sam.

Jednom rukom sam držala Zakon Praznine za konopac
kojim je bila vezana oko vrata, drugom stezala ruku Čiste
Inteligencije. Suze su mi tekle bez prestanka, a i ona je bri-
sala oči rukavom tunike. Na kapiji manastira se zaustavila.

„U svakom trenutku bola, Buda govori. Slušaj njegove
propovedi. Tvoja sudbina je drugde. Zaboravi me.“

Okrenula se i potrčala. Njena siva odora stopila se s
drvećem.

Zbogom, manastiru! Vreme te guta i postaćeš prašina. Zbogom, Čista Inteligencijo! Uskoro ćeš umreti i videćemo se u nekom budućem životu. Zbogom, moji prijatelji majmuni, tigrovi, pande. Postaćete lešine i samo će planina ostati.

Ona bdi nad zagonetnim osmehom Bude.

Rzanje konja.

Kloparanje kočija.

Povici kočijaša.

Zgrčena na ležaju, dremala sam. Kako sam išla dalje, tako se zemlja, beskrajna, odmotavala preda mnom. U snu, lutala sam utrobom planine s bakljom u ruci. Freske su se nizale. Zeleni, svetloljubičasti, oker, indigo – bogovi, nebeski kraljevi, bodisatve pojavljivali su se i nestajali. Ptice su kreštale, zveri se kezile, igračice gazile oblake i prosipale kišu cveća. U dnu pećine primetila sam kip jednog ležećeg Bude koji je zauzimao celu dolinu. Podnimivši obraz rukom, nije spavao. Bio je ujednačeno disanje, njegovo glomazno telo lagano perce koje tek što nije uzletelo. Ni daška vetra, ni zujka insekta, ni kapi vode da kane. Svet se učutao pred njegovom ekstazom. Odjednom, Buda mi se osmehnuo. Probudila sam se trgavši se. Više nisam znala gde sam, kako se zovem.

Izgubila sam Zakon Praznine. Koza je nestala bez traga. Planina mi ju je uzela natrag. U nju sam stupila gotovo naga. Iz nje sam izišla ne ponevši ništa.

Čista Inteligencija mi je rekla: „Sve je san i iluzija.“

Sišli smo sa kopnenog puta. Vetar je nadimao jedra i lađa, golema poput grada, zaplovila je niz reku Long.

Obale su se pružale napred, planine iskrsavale i rasplinjavale se u magli. Ribari su pecali uz pomoć kormorana, niza su se naselja sojenica, sela na obroncima litica, utvrđeni gradovi. Ukotvljavali smo se u lukama koje su mirisale na prženu ribu. Stotine čunova pristajale su uz nas – prodavci tkanina, nameštaja, odeće, povrća, devojčica. Noću, odble sak meseca razbijao se na vodi u mirijade lepršavih srebrnih leptira. Iz crnih barki pokrivenih nauljenim platnom, na čijim su jarbolima na vrhu svetleli crveni lampioni, dopirali su tužbalice muzičkih instrumenata, ženski smeh, prostački glasovi pijanih muškaraca.

Reka se širila. Ne žureći više da se uliju u more, brzaci su usporili. Bezbroj lađa, još većih, još veličanstvenijih od naše, plovilo je u oba pravca.

U doba zelenih šljiva kiša više nije prestajala da pada. U gradu Đing voda je potocima tekla preko krovova, slivala se niza zidove, razlivala po knjigama i ostavljala tragove u obliku cvetova. Služavke su sušile vlažnu odeću iznad vatre ložene sandalovom korom. S jednom učiteljicom sam proučavala Četiri klasika. Nakon što bi me posadila na svog magarca, kuvarica me je rado vodila u kupovinu.

U uskim ulicama kaldrmisanim crnim kamenjem, stopala služavki obuvenih u drvene cokule bila su crvena. Na reci, svi u gradu zakazivali su sastanke na plovećoj pijaci, nosili kišne šešire i ogrtače istkane od bambusovog lišća. Na vodi su se njihale barke. Kuvarica se oštro cenjkala. Pravila se da je srdita i laskala kad treba. Ribari su nam, pobeđeni njenom rečitošću, dobacivali ribe koje su se praćakale u vazduhu.

Da me uteši što sam izgubila Zakon Praznine, otac mi je poklonio konja i dopustio mi da ulazim u bočno dvorište. Probila sam se do terena za vežbu gde su se vojnici obučavali za bitku. Konj, visok kao planina, izbacivao je vreli dah,

a nozdrve su mu podrhtavale. Odjednom je kinuo. Preplašena, ustuknula sam i pala na stražnjicu. Konj je mahnuo vratom i nasmejao se pokazavši žute zube.

Dala sam mu ime Kralj Tigrova. Kad sam bila na njegovim leđima, svet mi je bio pod nogama. Kad bi počeo da galopira, telo mi se raspadalo, misli razletale na vetru, bila sam ratnik na letećoj tvrđavi, boginja na krilatim borbim kolima. Konačno su došli srećni dani, slični podnevnom suncu koje okleva da zađe, proleću koje kao da će trajati večno. Nebom jednog detinjstva bez patnje nekoliko je puta proplovila tuga nalik lakim i brzim oblacima, i beskraj se prepuštao svetlosti.

Moje sestre i mene učitelji su učili slikarstvu, kaligrafiji, muzici i plesu. S dvanaest godina, Velika Sestra Čistota bila je lepa poput zore što sviće nad rekom Long. Zbog njene osetljive puti lekari su joj zabranili svako izlaganje suncu, i ona je više volela svetlost sveća, čitala je i pisala po čitav dan. Njene su pesme već odavale ritam i sazvučja zrelog duha. Dok sam ja lupala glavu da nađem nejasne reči, neophodne ukrase za moj prozaični sklop, ispod njene brze kičice rečenice su kuljale u parovima.

Mala Sestra je bila moja dvojnica. To sedmogodišnje dete imalo je iskričavu životnost mlade životinje. Kad je otac odlazio u inspekciju garnizona i okruga, majka se zatvarala radi molitve. Mi smo uspevale da umaknemo zamagljenom pogledu starih guvernanti i zađemo u Prednje odaje. Tamo su nebo parali uznositi paviljoni. Na belim zidovima crnim je mastilom kaligrafski bilo ispisano pravilo ponašanja carskih činovnika. Zlato je blistalo. Stubovi su nosili visoke svodove. Otac, koji je vodio računa o orizištima i trgovini, koji je delio vrhovnu pravdu, bio je najmoćniji čovek u toj oblasti!

Osme godine Čistog posmatranja, na moj deveti rođendan, otac je priredio svetkovinu. Pokloni – brdo blaga – gomilali su se u prijemnom paviljonu. Otac mi je poklonio trbušni oklop od crvene kože sa crnim uzicama, šešir od jelenske kože ukrašen glavom guske, i mali luk obmotan rafijom. Jedan general mi je poslao mladog sokola i tri šteneta. Dostojanstvenici ove provincije upućivali su mi opojne komplimente. Porumenela i ushićena, glumeći stidljivost, dočekala sam poslednje dane svoje nevinosti. Golicanje svile, metež muzike, smeha, uzvika, rzanje konja bili su kruna tog lepog vatrometa kakav je detinjstvo.

Doba detinjstva plovidba je na oblaku. Dok se gore nebeski predeo što promiče čini nepomičan i večan, na zemlji prelazimo preko hiljadu planina i dolina.

Moje se putovanje već okončavalo.

Nekoliko meseci posle te svetkovine koja mi je i dalje odjekivala u ušima, jedna kočija je došla po Veliku Sestru. Odevena kao boginja, izišla je iz kuće plačući, i otišla zauvek.

Prethodne godine verili su je s jednim mladićem iz lokalnog plemstva. Divila sam se njenom mirazu u grimizno lakovanim kovčezima koji je zauzeo čitav jedan paviljon. Brojeći njeno posuđe od žada, zlata, srebra, njene zavese od pliša i satena, njene bezbrojne haljine i izvezenu obuću, čak sam joj pozavidela. Nisam razumevala šta je to brak. Tek posle njenog odlaska shvatila sam da se jedan skladni svet u kom je svaka stvar bila na pravom mestu upravo srušio. Kasnije, u pratnji supruge, Čistota se vratila u majčinsku kuću. Kao što sam se i bojala, kad je digla ukrasni veo, lice bez ijedne dlačice, našminkani obrazi, kosa vezana u punđu – to više nije bila moja sestra. Postala je žena!

Te, devete godine Čistog posmatranja, lude trave nicala su u mom srcu i ja sam ključala od prezira i drskosti.

Pročitala sam *Istoriju dinastije Han, Pesme iz zemlje Ču*. Proučila sam Vrlinu i Pobožnost žena. Ovladala sam umećem računanja, kaligrafije, slikarstva, sviranja u citru i igre go. Slika obrazovane devojčice bila mi je dosadna. Želela sam da ličim na one dečarce što su, bosonogi, podvrnutih pantalona, jednim pokretom ruke zabacivali mreže u reku.

Šestoga dana petoga meseca, preminuo je car, koji se beše povukao. Carski glasnici su proneli jezivu vest širom Carstva. Zatečen objavom žalosti, otac se srušio. Kad su njegovi oficiri pohitali da ga podignu, on se, izokrenutih očiju, otimao kao da ga je spopao neki nevidljivi demon. Kad su mu se pokreti smirili, preneli su ga u unutrašnje odaje. Otac se više nije probudio. Napustio je naš svet.

Dotrčali su lekari, ali nisu mogli da odrede kojoj je to tajanstvenoj boljci podlegao. Zaključili su da je pokojni car pozvao svog ratnika. Treba da ga otprati gore, u nebesko kraljevstvo. Uskoro je carski Dvor potvrdio tu pretpostavku. Dirnut ovim dokazom vernosti gospodaru, vladajući car mu je posmrtno dodelio titulu ministra Obreda.

Iz sobe u sobu, tumarala sam ovim nestvarnim svetom ne razumevajući ništa. Očevo telo počivalo je na postelji od leda. Opuštenih crta i polusklopljenih kapaka, činilo se da razmišlja. Majka je plakala i trgala nakit sa sebe. Iza nje su odzvanjale tužbalice žena i muškaraca. Zastrta belim lanom i kudeljom, kuća se pretvorila u neoskvrnuti hram.

Nekoliko dana kasnije u Prestonicu su stigla dva činovnika na iscrpljenim trkačkim konjima. Dok su prolazili, služitelji su padali na kolena. Uspeli su se stepenicama jecajući i bacili se pred pokojnikovu postelju urlajući od bola. Iza jednog prozora ja sam iz potaje posmatrala te strance crnih brada, i prepoznala svoja dva polubrata, sinove očeve pokojne supruge.

Plač, krici i tužbalice. Pristupili smo kupanju, pozivanju duše, punjenju usta,* malom oblačenju,** velikom oblačenju,*** polaganju na odar i prinošenju svakodnevnih žrtava. Carev predstavnik, izaslanici visokih političara, rođaci, lokalni dostojanstvenici ređali su se da nam izraze saučešće i uruče svoj poklon za sahranu. U tom metežu dolazaka i odlazaka, leto je prebacilo preko grada gustu maglu vrućine. U korotnoj odeći, moji bokovi i guzovi obasuli su se sitnim bubuljicama. Noću sam ječala i prevrtala se na krevetu nervozno se češući.

Kovčeg je napustio kuću i bio odnet u Hram Obožavanog blaženstva, gde su kaluđeri četrdeset devet dana čitali svete tekstove i molili se za spas pokojnikove duše. Nepoznata lica, ljudi s prostačkim naglascima preplavili su kuću i zauzeli gostinske sobe. Od majke sam saznala da su to bratanci mog oca koji su došli da nas isprate do njegove rodne zemlje.

Rasni konji su iščezli. Govorilo se da su ih prodali mlađi vlastelini. Uskoro su iz unutrašnjih odaja izneti golemi kovčezi i sad je red da iščeznu došao na guvernante, igračice, služavke, kuvarice. Jednoga jutra, pred praznim boksom Kralja Tigrova, moje srce je prestalo da kuca. Otrčala sam do paviljona u kom se molila majka. Zazivajući Budino ime, pala sam na kolena. Trljala sam oči crvene od jadikovanja i prolila sve suze koje su mi preostale u telu.

Ona je ostala nema. Onda, odjednom, prvi put u životu, stegla me je u zagrljaj i zaplakala sa mnom. Očevi sinovi su

* Pokojniku su punili usta žitaricama pomešanim s komadićima žada ili školjkama, zavisno od društvenog položaja.

** Posle izlaganja odeždâ, pokojnik je odevan u devetnaest nošnji.

*** Ceremonija koja se održavala sutradan po malom oblačenju. Broj odeždâ strogo je zavisio od društvene hijerarhije. Ovde je sigurno bilo pedeset nošnji.

se dočepali računa i ključeva; bratanci su se proglasili upraviteljima naših dobara i gospodarima naše sudbine.

U mladosti, otac se beše oženio jednom seljankom koja mu je podarila sinove. Tek posle njene smrti poslušao je suverenovu zapovest i oženio se mojom majkom. Još u detinjstvu sam shvatila da je otac porodio dva sveta. Moje sestre i ja bile smo sunce i lepota; moja braća, mračna i loše odevena, bila su neizbirisivi odraz jednog prethodnog života. Postavši činovnici, retko su nam navraćali. Otac, onako autoritaran prema podređenima, onako strog prema nama, poginjao se pred osionošću svojih sinova. Želeo je da kupi njihovu naklonost obasipajući ih poklonima. Među mojim roditeljima su izbijale svađe. Majka se žalila na njihov grub jezik i osvetoljubive poglede. Otac ih je branio pozivajući se na njihovu plahost, njihovo nepoverenje. Majka je izgovorila strašnu reč „mržnja“. Govorila je da joj oni nikad neće oprostiti što je došla na mesto prve supruge.

Noću sam, crtu po crtu, slikala sliku oca, širokog čela, dubokih bora, vilice četvrtaste ispod duge bele brade. Činovnici su ga pozdravljali s mnogo poštovanja, a ljudi iz naroda padali su ničice pred njim. Jedan za drugim iznosili su svoje sporove i tražili pravdu. Otac ih je strpljivo slušao i upućivao odgovor, svakome. Glas mu je bio spor i čvrst, pogled ulivao strah. Njegova silueta ispunjavala je prostor dok ne bi dosegla svod paviljona što su ga pridržavali džinovski stubovi. Potom sam ga videla u sobnoj odeći, tunici od sive svile preko bele donje haljine stegnute svetloljubičastim pojasom. Čitao je neku knjigu podnimivši glavu rukom na kojoj je nosio prsten od smaragda izvajanog u obliku tigrove glave. Pozvao me je: „Svetlosti, dođi da čitaš sa mnom.“ Satima

mi je opisivao planine i reke, crtao mi kanale koje je dao da se prokopaju da bi povezali reke i navodnjavali polja. Dan se dizao, otac je odlazio odnoseći slavu i sjaj. Svet koji me je sad očekivao bio je tesan, mračan, beznačajan.

Došao je nov guverner, morali smo da mu prepustimo rezidenciju i da pođemo za mojom braćom da odvezemo kovčeg u očevu rodnu zemlju. Sačekali smo zimu da krenemo na put. Karavani, kola s volujskom i konjskom zapregom, pošli su put daleke zemlje na severu. Žene, muškarci i deca, odeveni u lanene tunike i s belim trakama preko čela, izišli su plačući iz grada Đing.

Zauvek sam napustila svoj grad kamena i krilatih konja. Zauvek su nestali reka Long i huk talasa. Zauvek sam napustila rododendrone, kamelije, pripitomljene kormorane, lagane džunke koje su nadilazile nebo i zemlju. Zauvek su iščezli duboki hramovi, tamjan što tinja, kaluđerice prosjakinje, grešne devojkje. Zbogom, meseče, ti koji si osvetljavao drevne bitke, ti koji si vodio ratnike u noćima pomamnog jahanja. Ti koji znaš tajnu moje sudbine, daj mi oštro oružje, blagoslovi me!